

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Г. М. Пилипенко, д. е. н., професор, PelepenkoYI@mail.ru,

Н. І. Литвиненко, к. е. н., доцент, natalyt33@mail.ru

ДВНЗ «Національний гірничий університет»

Методологія дослідження. Результати дослідження отримано за рахунок використання наступних методів: абстракції – при встановленні сутності понять «соціально-економічний розвиток» та «інституціональне середовище соціально-економічної системи»; статистики – при формуванні та розрахунку показників кількісного виміру норм «свобода», «довіра», «толерантність», «рентоорієнтована та правова поведінка»; функціонального аналізу та кореляційного аналізу – при встановленні зв'язків між нормами та рівнем соціально-економічного розвитку країни.

Результати. У статті визначено сутність понять «соціально-економічний розвиток» та «інституціональне середовище соціально-економічної системи». Встановлено, що базовим елементом інституціонального середовища є норма, що виникає у ході перевтілення цінностей у ціннісні орієнтації та психологічні спрямування особистості, які в подальшому визначають стимули та конкретні поведінкові обмеження її економічної діяльності. Оскільки норма у вигляді своєрідного «гену» присутня в кожному економічному, правовому, політичному та соціокультурному інституті, то виявлення впливу інституціонального середовища на розвиток здійснюється в контексті дослідження еволюції системи норм.

У якості складових інституціонального середовища, що мають найвищий потенціал впливовості на розвиток соціально-економічної системи, обрано норми «свобода», «довіра», «толерантність», «рентоорієнтована та правова поведінка», встановлено характер їх взаємодії та взаємозумовленості.

Новизна. За результатами кореляційного аналізу встановлено наявність значимих зв'язків між елементами інституціонального середовища та суспільного добробуту, оціненого через «Індекс розвитку людського потенціалу» за період 1995-2012 рр. Показано, що кількість значимих зв'язків між нормами залежить від рівня розвитку країни: в групі країн з дуже високим індексом розвитку людського потенціалу таких зв'язків було виявлено 112, в групі країн з високим індексом розвитку людського потенціалу – 55, в групі країн із середнім індексом розвитку людського потенціалу – 35, а в групі країн з низьким індексом розвитку людського потенціалу – 10.

Практична значущість. Виявлені у ході дослідження значимі зв'язки між нормами, а також встановлений характер їхнього впливу на розвиток для різних країн, дозволяють визначити особливості функціонування інституціонального середовища їхніх соціально-економічних систем, а також застосовувати більш ефективні заходи економічної політики держави по активізації розвитку.

Ключові слова: розвиток економічної системи, інституціональне середовище, норми як складові інституціонального середовища, свобода, довіра, толерантність, рентоорієнтована поведінка, правова поведінка, індекс розвитку людського потенціалу

Література

1. ERS International Macroeconomic Data Set / Updated:12/18/2014. [Електрон. ресурс] /– Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&cad=rja&uact=8&sqi=2&ved=0CEQQFjAH&url=http%3A%2F%2F> – Загол. з екрана.
2. Зомбарт В. Буржуа. Евреи и хозяйственная жизнь / В. Зомбарт. – М. : Адир-пресс, 2004. – 126 с.
Zombart V. Burzhua. *Evrei i khozyaystvennaya zhyzn* [Jews and economy life] / V. Zombart. – М. : Adir-press, 2004. – 126 p.
3. Вебер М. Протестанська етика і дух капіталізму / М. Вебер. – К. : Основи, 1994. – 261 с.
Veber M. *Protestanska etyka i dukh kapitalizmu* [Protestant ethics and capitalism spirit] M. Veber. – К. : Osnovy, 1994. – 261 p.
4. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен; перевод с англ. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011 – 368 с.
Veblen T. *Teoriya prazdnogo klassa* [Idle class theory] / T. Veblen; perevod s angl. – М. : Knizhnyy dom «LIBROKOM», 2011 – 368 p.
5. Фукуяма Ф. Доверие. Социальные добродетели и созидание благосостояния / Ф. Фукуяма. – М. : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 с.
Fukuyama F. *Doverie. Sotsialnye dobrodeteli i sozidanie blagosostoyaniya* [Social benefactors and welfare creation] F. Fuyama. – М. : ООО «Izdatelstvo AST»: ЗАО NPP «Ermak», 2004. – 730 p.
6. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений / Д. Норт – М. : Изд. дом ГУВШЕ, 2010. – 256 с.
Nort D. *Ponimanie protsesssa ekonomicheskikh izmeneniy* [Process economy changes understanding] / D. Nort – М. : Izd. dom GUVShE, 2010. – 256 p.
7. Коуз Р. Фирма, рынок, право / Р. Коуз; перевод с англ. Б. Пинскера; под науч. ред. Р. Капелюшниковой. – М. : Дело, 1993. – 192 с.
Kouz R. *Firma, rynek, pravo* [Firm, market, right] / R. Kouz; perevod s angl. B. Pinskera; pod nauch. red. R. Kapelyushnikova. – М. : Delo, 1993. – 192 p.
8. Вільямсон О. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів / О. Вільямсон. – К. : Артек, 2001. – 472 с.
Viliamson O. *Ekonomichni instytutsii kapitalizmu: firmy, marketyng, ukladannia kontraktiv* [Capitalism economy institutions: firms, marketing, contracts compounding] / O. Viliamson. – К. : Artek, 2001. – 472 p.
9. Олсон М. Возвышение и упадок народов. Экономический рост, стагфляция, социальный склероз / М. Олсон. – Новосибирск : ЭКОР, 1998. – 397 с.
Olson M. *Vozvyshenie i upadok narodov. Ekonomicheskii rost, stagflyatsiya, sotsialnyy skleroz* [Elevation and peoples decline. Economy growth, stagflation, social sclerosis] / M. Olson. – Novosibirsk : EKOR, 1998. – 397 p.
10. Бьюкенен Дж. Границы свободы. Между анархией и Левиафаном [Електрон. Ресурс] / Дж. Бьюкенен. – Режим доступа: <http://economicus.ru>. – Загол. з екрана.
Byukenen Dzh. *Granitsy svobody. Mezhdyy anarkhiey i Leviafanom* [Liberty Frontiers. Between anarchy and Leviafan] [Elektron. Resurs] / Dzh. Byukenen. – Rezhim dostupa: <http://economicus.ru>. – Zagol. Z ekrana.

11. Сен А. Развитие как свобода / А. Сен. – М. : Фонд «Либеральная инициатива», 2003. – 432 с.
Sen A. *Razvitie kak svoboda* [Development as Liberty] / A. Sen. – М. : Fond «Liberalnaya initsiativa», 2003. – 432 p.
12. Дементьев В. В. Институты, поведение, власть: монография / В. В. Дементьев. – Донецк : ГУВЗ «Донецкий национальный технический университет». – 2012. – 310 с.
Dementiev V. V. *Instituty, povedenie, vlast* [Institutes, behaviour, power]: monografiya / V. V. Dementiev. – Donetsk : GUVZ «Donetskiy natsionalnyy tekhnicheskii universitet». – 2012. – 310 p.
13. Нуреев Р. Институционализм: прошлое, настоящее, будущее / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 1999. – № 1. – С. 129.
Nureev R. *Institutsionalizm: proshloe, nastoyashchee, budushchee* [Institutionalism: the past, the present, the future] / R. Nureev // *Voprosy ekonomiki*. – 1999. – № 1. – P. 129.
14. Кирдина С. Институциональные матрицы и развитие России / С. Кирдина. – М. : ТЕИС, 2000. – 323 с.
Kirdina S. *Institutsionalnye matritsy i razvitie Rossii* [Institutional matrices and Russia development] / S. Kirdina. – М. : TEIS, 2000. – 323 p.
15. Липов В. В. Институциональная комплементарность в формировании и развитии национальных социально-экономических систем стран мира / В. В. Липов // Terra economicus. – 2009. – Т. 7, № 4. – С. 51–68.
Lipov V. V. *Institutsionalnaya komplementarnost v formirovanii i razvitii natsionalnykh sotsialno-ekonomicheskikh sistem stran mira* [Institutional Complementarity in formation and development national social-economy world countries systems] / V. V. Lipov // *Terra economicus*. – 2009. – Т. 7, № 4. – P. 51–68.
16. Тамбовцев В. Л. Институциональный рынок как механизм институциональных изменений / В. Л. Тамбовцев // Общественные науки и современность. – 2001. – № 5. – С. 25–38.
Tambovtsev V. L. *Institutsionalnyy rynek kak mekhanizm institutsyonalnykh izmeneniy* [Institutional market as mechanism institutional changes] / V. L. Tambovtsev // *Obshchestvennyye nauki i sovremennost*. – 2001. – № 5. – P. 25–38.
17. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер // Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. – М. : Эксмо, 2007. – 864 с.
Shumpeter Y. *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya* [Economy development theory] / Y. Shumpeter // *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya. Kapitalizm, sotsializm i demokratiya*. – М. : Eksmo, 2007. – 864 p.
18. Schultze, T. W. Investment in Human Capital / T. W. Schultze. – N. Y., 1971. – 342 p.
19. Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический подход: Избр. тр. по экон. теории / Г. С. Беккер; перевод с англ. Е. В. Батракова [и др.]; сост., науч. ред. пер., авт. послесл. Р. И. Капелюшников; авт. предисл. М. И. Левин. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 671 с.
Bekker G. S. *Chelovecheskoe povedenie: ekonomicheskii podkhod* [Human behaviour: economy approach]: Izbr. tr. po ekon. teorii / G. S. Bekker; perevod s angl. E. V. Batrakova [i dr.]; sost., nauch. red. per., avt. poslesl. R. I. Kapelyushnikov; avt. predisl. M. I. Levin. – М. : GU VShE, 2003. – 671 p.
20. Нуреев Р. М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики: учебник для студ. экон. вузов и фак. / Р. М. Нуреев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2008. – 640 с.
Nureev R. M. *Ekonomika razvitiya: modeli stanovleniya rynochnoy ekonomiki* [Development economy: market economy becoming models]: uchebnik dlya stud. Ekon. vuzov i fak. / R. M. Nureev. – 2-e izd., pererab. i dop. – М. : Norma, 2008. – 640 p.
21. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – М. : Психология, 2010. – 124 с.
Maslow A. *Motivatsiya i lichnost* [Motivation and person] / A. Maslow. – М. : Psikhologiya, 2010. – 124 p.
22. Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире. Резюме. – М. : Весь мир. – 2013. – 152 с.
Doklad o chelovecheskom razvitii 2013. Vozvyshenie Yuga: chelovecheskiy progress v mnogoobraznom mire. Rezyume. – М. : Ves mir. – 2013. – 152 s.

